

Айгерім Тұрханова¹, Бота Байдәулетова², Айнұр Исаева³

*¹Л.Н.Гумилев ат. ЕҰУ Халықаралық қатынастар кафедрасының
доценті, саяси ғылымдарының кандидаты,
(Қазақстан, Нұр-Сұлтан қ.)
e-mail: sajasata@mail.ru*

*²Л.Н.Гумилев ат. ЕҰУ Халықаралық қатынастар
мамандығының магистранты,
(Қазақстан, Нұр-Сұлтан қ.)
e-mail: bota_b99@mail.ru*

*³Л.Н.Гумилев ат.ЕҰУ Халықаралық қатынастар кафедрасының
доценті, тарих ғылымдарының кандидаты,
(Қазақстан, Нұр-Сұлтан қ.)
e-mail: ainurissayeva79@mail.ru*

ОҢТҮСТІК КОРЕЯ МЕН ЖАПОНИЯ АРАСЫНДАҒЫ АУМАҚТЫҚ ДАУ: ЛИАНКУР АРАЛЫНЫҢ ЕКІ ЕЛ ҮШІН ЭКОНОМИКАЛЫҚ МАҢЫЗЫ

Аңдатпа. Мақалада автор Оңтүстік Корея мен Жапония арасында территориялды Қақтығысқа әкелген Лианкур жартастарының мәселесін қозғайды. Бұл территориялық даудың бастапқы, дамушы және қазіргі жағдайынталдайотырып, оныңөзгеру процессінбақылайды. Территориялық даулар өзінің белгілі бір нақты шешімге келуінің қиыншылығымен ерекшеленетіндіктен, мәселенің жылдар бойы созылғанын мойындау керек. Сондай-ақ, бұл мәселенің жақын арадағы 10 жылдықта толық аяқталмауын ойлай отырып, жалпы Лианкур жартастарының экономикалық маңызын бағалаған да жөн. Лианкур жартастарының экономикалық дамуы екі тараптың қайсысына тиесілі екенін айқындау және дәлелдеу мәселенің қай жақтың жеңісімен шешілетіндігін көрсете алады. Қалай да дегенмен, бұл территориялық дау Оңтүстік Кореяның Екінші дүниежүзілік соғысқа дейін Жапон мемлекетінің отары болғандықтан, бұл мәселе территориялық даумен тығыз байланысқан, әрі дауды шешуде Корея Республикасының және Жапонияның басқа да шешілмеген мәселелеріне назар аударуы ғана арқылы белгілі бір түйінге келетіні сөзсіз. Бұл мақала осындай аттас мақалардан гөрі мәселенің толыққанды әрі детальді түрде түсіндірушілігімен, қазіргі кездегі Оңтүстік Корея мен Жапония

арасындағы экономикалық қақтығыстағы Лианкур жартастары рөлінің ашылуымен және оның дауға ықпалының айқындауымен ерекшеленеді.

Түйін сөздер: *Лианкур, Оңтүстік Корея, Жапония, территориялды қақтығыс, экономика, Токто/Такэсима, аймақтық қауіпсіздік.*

Айгерим Турханова, Бота Байдаулетова, Айнур Исаева
**TERRITORIAL DISPUTE BETWEEN SOUTH KOREA AND JAPAN:
THE ECONOMIC VALUE OF LIANCOURT ISLAND FOR THE TWO
COUNTRIES**

Аннотация. В статье автор затрагивает проблему лианкурских скал, которые привели к территориальному застою между Южной Кореей и Японией. Анализируя исходное, развивающееся и современное состояние данного территориального спора, он контролирует процесс его изменения. Поскольку территориальные споры отличаются сложностью в достижении определенного конкретного решения, следует признать, что проблема затянулась на годы. Следует также оценить экономическую значимость лианкурских скал в целом, предполагая, что этот вопрос не будет полностью завершён в ближайшие 10 лет. Экономическое развитие скал Лианкура может показать, что определение и доказательство того, какая сторона принадлежит обеим сторонам, будет решаться с победой какой-то стороны. Тем не менее, поскольку этот территориальный спор является колонией японского государства Южной Кореи до Второй мировой войны, этот вопрос тесно связан с территориальным спором, и, безусловно, он приходит к определенному узлу только благодаря тому, что Республика Корея и Япония уделяют внимание другим нерешенным вопросам в разрешении спора. Эта статья отличается более полной и детальной трактовкой проблемы, чем подобные одноименные статьи, раскрытием роли Лианкурских скал в современном экономическом конфликте между Южной Кореей и Японией и определением ее влияния на спор.

Ключевые слова: *Лианкур, Южная Корея, Япония, территориальный спор, экономика, Токто/Такэсима, региональная безопасность.*

Aigerim Turkhanova, Bota Baidauletova, Ainur Issayeva
**TERRITORIAL DISPUTE BETWEEN SOUTH KOREA AND JAPAN:
THE ECONOMIC VALUE OF LIANCOURT ISLAND FOR THE TWO
COUNTRIES**

Abstract. In this article, the author touches on the problem of the Liancur rocks, which led to territorial violence between South Korea and Japan. It follows the process of its transformation, analyzing the initial, developing and current state of a territorial dispute. Since territorial disputes are characterized by the difficulty of reaching a certain specific solution, it is necessary to recognize that the problem has lasted for many years. It is also necessary to assess the economic importance of the Liancourt Rocks in general, considering that this issue will not be fully completed in the next 10 years. The economic development of the Liancourt Rocks can show that the determination and proof of which of the two parties belongs can show which side the problem will be solved with the victory of which side. However, since South Korea was a colony of the Japanese state before World War II, this issue is closely related to the territorial dispute, and it will undoubtedly come to a certain conclusion only by focusing on other unresolved issues of the Republic of Korea and Japan in resolving the dispute. This article is distinguished by a more detailed and detailed explanation of the problem than the proverbs of the same name, revealing the role of the Liancur rocks in the current economic conflict between South Korea and Japan, and determining its impact on the dispute.

Keywords: *Liancourt, South Korea, Japan, territorial dispute, economy, Tokto / Takeshima, regional security.*

Кіріспе

Жапония мен Оңтүстік Корея тек жақын көршілер ғана емес, сонымен бірге экономика саласында да, әскери-саяси салада да маңызды серіктестер болып табылады. Олардың арасындағы қатынастардың жағдайы көбінесе Солтүстік-Шығыс Азиядағы саяси және экономикалық климатты анықтайды.

Бұл мақаланың мақсаты – ішкі саясаттың Лианкур жартастары дауына қалай ықпал ететінін талдау, сондай-ақ, осы мәселені Жапония мен Оңтүстік Корея арасындағы стратегиялық жақындасудағы рөлін анықтау.

Бұл мақалада жетекші төрелік шешімдерде және аумақтық дауларға қатысты шешімдерде пайда болған дәлелдер Корея Республикасы мен Жапония арасындағы Лианкур тау жыныстарына қатысты аумақтық мәселе бойынша келіспеушіліктерге қолданылды. Біріншіден, бұл мақалада Лианкур жартастарына қатысты нақты деректер мен қарама-қайшылықты мәлімдемелер сипатталды. Екіншіден, аумақтық даулар бойынша тиісті істер түсіндіріліп талданды.

Лианкур жартастары (Оңтүстік Корея «Токто», ал Жапония «Такэсима» деп атайды) Шығыс теңізде, материктік Кореядан 215 км және Жапонияның

негізгі Симанэ префектурасына жататын Хонсю аралынан 211 км қашықтықта орналасқан. Ең жақын Оңтүстік Кореяның Уллындо аралы 92 км қашықтықта, ал Жапонияның ең жақын аумағы - Окиа аралына дейінгі қашықтық – 157 км.

Лианкур жартастары екі негізгі аралдан (Отокодзима (Жапония) / Содо (Оңтүстік Корея) мен Ониадзима (Жапония) / Тондо (Оңтүстік Корея)) және көптеген кішкентай рифтермен бірге 33 кішкентай аралдан тұрады. Екінші дүниежүзілік соғыс аяқталғаннан кейін (1939-1945) халықаралық қауымдастық Оңтүстік Корея мен Жапония арасындағы Токто/Такэсимаға иелік ету бойынша бәсекелестіктің куәсі болды.

Екі ел де тарихи фактілерден, халықаралық құқық пен ұлтшылдықтан бастап әртүрлі факторларға сүйене отырып, бір-бірімен дауласады. Жапонияның айтуынша, бұл аралдар 1905 жылы Симан префектурасының құрамына кірді, бірақ Оңтүстік Корея бұл жер ежелден корейлықтарға тиесілі екенін, Жапония заңсыз басып алғанын және сонымен қатар, Екінші дүниежүзілік соғыстан кейін оны қайтарып алуға құқығына ие болғаны туралы мәлімдейді. Жапония жауап ретінде бұл аймақ terra nullius ретінде қабылданғандықтан, Токио аралдарға жапон атауын беру және өзінің жері екендігін белгілеу заңды дейді.

Сондай-ақ, екі тараптың дауына қатысты Америка Құрама Штаттары Лианкур тау жыныстарын Жапонияның Егемен аумағы ретінде қарастырды [15]. Алайда, Корей соғысы аяқталғаннан кейін көп ұзамай АҚШ-тың ұстанымы «бейтараптыққа» өзгерді. 1953 жылдан бастап Америка Құрама Штаттары егемендік мәселесінде бейтараптықты сақтап, екі тарапты да келіспеушіліктерді бейбіт жолмен, екі жақты негізде немесе үшінші тараптың араласуы арқылы шешуге шақырды. АҚШ-тың ұстанымын 2014 жылы Мемлекеттік департамент өкілі растады: «Лианкур жартастарына қатысты біздің саясатымызда ештеңе өзгерген жоқ. Біз бұл аралдардың егемендігіне қатысты позицияны ұстанбаймыз» - деді [15, 11]. АҚШ-тың ұстанымы оның екі дауласушы тарап үшін де шарттық міндеттемелерге ие екенін және аралдардың жалғасып жатқан бөлінуі АҚШ-тың шығыс және Оңтүстік Қытай теңіздеріндегі Қытайдың сенімділігіне қарсы біртұтас майдан құруға кедергі келтіруі мүмкін деп алаңдайтынын ескере отырып түсінікті.

Даудың қайта жанданып кетпеуі үшін Жапония Үкіметі Корей түбегіне қатысты елдің отаршылдық өткені үшін жауапкершілігі аясында Оңтүстік Кореямен аумақтық қақтығыстағы жағдайды ушықтырмауға тырысады. Сонымен қатар, Токио Жапония үшін маңызды экономикалық контрагент, сондай-ақ Солтүстік Кореяның зымыран-ядролық проблемасын және өңірлік қауіпсіздік саласындағы басқа да міндеттерді бірлесіп шешу қажет

әріптес болып табылатын Оңтүстік Кореямен қарым-қатынастардағы шиеленістің жалпы деңгейін төмендетуді қалайды.

Бұл тақырыпта академиялық журналдарда көптеген мақалалар жарияланды, бұл жарияланымдардың аз бөлігі аралдардағы қақтығыстардың шешілуін талдайды. Зерттеулердегі осы олқылықты толтыру мақсатында бұл мақалада қақтығыстарды талдау әдістерін қолдана отырып, аумақтық дауларға жүйелі талдау, сондай-ақ бейбітшілікті зерттеу және қақтығыстарды шешу тұрғысынан жанжалдарды өзгерту тәсілдері келтірілген.

Зерттеу әдістері

VI ғасырда Лианкур аралдары (Такэсима/Токто) ежелгі корей Силла мемлекетінің құрамына кірді және көптеген ғасырлар бойы корей балықшылары дауылдан қорғайтын орын ретінде, сондай-ақ ұзақ теңіз өткелдері кезінде тірек нүктесі ретінде пайдаланылды. Кейінірек 1592-1598 жылдардағы Жапония мен Корея арасындағы Имжин соғысы кезінде аралдарды Шогун Хидееши әскерлері басып алып, бір ғасырға жуық уақыт бойы Жапонияның бақылауында болды. Алайда, 1696 жылы Токугава шогунаты Жапон балықшыларына Кореяға тиесілі деп сеніп, аралдардың суларында балық аулауға тыйым салды.

1877 жылы Жапонияның Дадзекан Мемлекеттік Кеңесі «Уллиндо аралы және оған жақын орналасқан басқа аралдар Жапонияға жатпайды және жапондар оларға жақындамауы керек» деген жарлық шығарды [10]. Бұл фактіні корей тарихшылары ҚР-ның аталған даулы аумақтарының тиесілілігінің дәлелі ретінде жиі келтіреді.

Даудың тарихы Жапония орыс-жапон соғысында (1904-1905) жеңген кезде басталды. Соғыс кезінде Жапония Уллындон мен Лианкур жартастарының маңызын Ресей флотының қызметін бақылау үшін айқындады. Осылайша, Жапония күзет мұнарасын салып, Ресейдің кез-келген шабуылы туралы ерте ескерту жүйесі ретінде телеграф су асты байланыс желісін орнатты. Лианкурдың стратегиялық орналасуына байланысты 1905 жылы 28 қаңтарда Жапонияның министрлер кабинеті бірауыздан оны сол жылдың 22 ақпанында «Такэсима» деп тіркеуге шешім қабылдады [1].

1904-1905 жылдардағы орыс-жапон соғысында жеңіске жеткеннен кейін Жапония тағы да Лианкур аралдарына (Такэсима/Токто) қатысты талаптарын мәлімдеді. Феодалдық Кореяның саяси және әскери әлсіздігін пайдаланып, Жапония Үкіметі біржақты тәртіппен бұл аралдарды жапондық Симан префектурасына қосып, оларға Такэсима атауын берді.

Кейін корейліктер 1907 жылы Гаага қаласында (Нидерланды) өткен

екінші бейбітшілік конференциясына өз өкілдерін жіберу арқылы жапондықтардың заңсыз жерін жаулап алуына ресми наразылық білдіруге тырысты. Алайда, олар Кореяның егемендігі 1905 жылғы Ылса келісіміне сәйкес заңды жапондардың қолында болғандықтан, бұл талпыныс сәтсіздікке ұшырады [18].

Келісім Корея түбегін Жапонияның императорлық протекторатына айналдырды. Бес жылдан кейін Жапония 1910 жылғы жапон-корей келісіміне сәйкес Корея түбегін 35 жылға ресми түрде басып алды. Осы аннексияның арқасында Такэсима Жапонияның бақылауына өтті. Жапон саясаткерлерінің көзқарасы бойынша, оның terra nullius болып саналғандығы және 1905 және 1910 жылдары осы келісімдерге қол қою император Үкіметіне Токтоны Такэсима ретінде заңды түрде басып алуға мүмкіндік берді.

Өкінішке орай, 1951 жылғы Сан-Францискодағы бейбітшілік келісінде аралдардың егемендігі туралы айтылмаған кезде Токто/Такэсиманың мүшелігі туралы мәселе күрделене түсті.

Бейбітшілік туралы келіссөздер барысында пікір-таластар Жапонияның Оңтүстік Кореяның егемендігін мойындауына, сондай-ақ Кореяға қатысты барлық құқықтардан, атақтардан және шағымдардан бас тартуға, соның ішінде Келпарт аралына (Чжечжудо), Гамильтон портына (Комундо) және Дагелетке (Уллындо) қатысты болды. Жобаны әзірлеу барысында Оңтүстік Корея да, Жапония да Токто/Такэсима егемендігіне қатысты АҚШ-ты қолдауға тырысты. Жобаны дайындау қиынға соқты, өйткені кейбір жобалар Такэсиманың егемендігін Жапонияға тиесілі деп атады, ал басқалары Оңтүстік Кореяны заңды иесі ретінде ұсынды [11].

1951 жылы 8 қыркүйекте одақтас державалар мен Жапония арасында Сан-Францискода ресми түрде бейбітшілік келісіміне қол қойылды, бірақ қорытынды құжатта Токто/Такэсима мәртебесі айтылмады.

Шартқа Токто/Такэсима мәртебесін қоспау туралы шешім Корея соғысы кезінде (1951-1953) Солтүстік Кореяны басып алудан қауіпсіз орын құру қажеттілігіне әсер еткен қауіпсіздік себептерінен туындаған болуы мүмкін [20]. Осылайша, Токто/Такэсима Жапония мен АҚШ үшін Шығыс Азия аймағында коммунизмнің таралуын шектеу үшін геосаяси буферлік аймаққа айналды деп болжауға болады. Осы әрекеттерді корей халқы сынға салды [3].

Жапония Такэсимадағы қақтығысты Халықаралық Сотқа беруді талап етті, бірақ бұл өтінішті Оңтүстік Корея қолдамады. Соның әсерінен 1965 жылдың қаңтарында Жапонияның Сыртқы істер министрі Шиина Эцусабура (1964 – 1966) Сеулге Такэсима мәселесін шешу туралы келіссөздерге келсе де, Оңтүстік Корея бұл өтінішті қанағаттандырудан

тағы да бас тартты. Оңтүстік Корея мен Жапония арасындағы қатынастарды қалыпқа келтіру туралы келісімге кірмеді[9]. Кейін Оңтүстік Корея өзінің экономикалық дамуы үшін Жапонияның көмегіне мұқтаж болды. Кез келген қақтығыс Жапонияның үлесіне қауіп төндірді. Ақырында екі ел де дауды дипломатиялық жолмен шешуге келісті. Алайда Оңтүстік Кореяның Жапонияның бұрынғы отары болуы даудың шешілуін қиындатты.

1965 және 2004 жылдар аралығында Токто/Такэсима туралы ұзаққа созылған реніштерге қарамастан екі жақты қарым-қатынастар жақсы болды. Алайда, 2004 жылдың қаңтарында Оңтүстік Корея Токтоның әртүрлі суреттері бейнеленген маркаларды шығарған кезде жағдай шиеленісе түсті. «Токто табиғаты» деп аталатын пошта маркалары екі жақты қақтығысты жаңартты [3, 9.]. Жапондық шенеунік Токто маркасын шығару ынтымақтастық рухын бұзды деп сендірді. Осы мәселе бойынша, Оңтүстік Корея Токто өз аумағының бір бөлігі екенін баса айтты, бұл жапондықтарды корей егемендігін бұзу болып табылады деп сендірді. Бұған жауап ретінде Жапония Такэсима маркаларының жеке жиынтығын шығаруға шешім қабылдады, бірақ кейін нашарлауына байланысты одан бас тартты. Екі жылдан кейін Жапония жағалау күзеті 2006 жылдың сәуір айында аралдардың маңайында теңізде зерттеу жүргізуді жоспарлағанда, Токто/Такэсима мәселесі тағы да көтерілді. Бұл жоспар оңтүстік корейлықтардың теріс реакциясын тудырды. Сауалнама жүргізілсе, Оңтүстік Корея Токто төңірегінде қауіпсіздікті күшейтіп, жапондық жағалау күзетшілерін қамауға алды. Токто Жапония отарлаған алғашқы корей территориясы болғандықтан, Ро Му Хён, сол кездегі Оңтүстік Кореяның премьер-министрі аралды корей егемендігінің символы ретінде қарастырды және Жапонияның әрекеттерін сыңға алып, оларды жасаған қиындықтары үшін жауап беруін талап етті. Осының салдарынан Кореяны бұрын территорияны басып алғаны үшін Жапон ресми кешірім сұрады.

1990 жылдары Жапония мен Оңтүстік Корея басшылары «болашаққа бағдарланған қатынастар» құру ұранымен отарлық өткеннің ауыр жүгін жеңуге тырысты [19]. Мыңжылдықтар тоғысында бұл қатынастар тіпті белгілі бір жарылысты бастан өткерді. Оның символы 2002 жылғы футбол бойынша әлем чемпионатын бірлесіп өткізу болды.

2012 жылы Оңтүстік Кореяның сол кездегі президенті Ли Мён Бак (2008 – 2013) Токтоға кенеттен барған кезде жағдай қайтадан ушыға түсті. Бұл Оңтүстік Корея президентінің бірінші сапары болды. Осы сапар ұлтшылдық және символдық позиция ретінде қабылданды. Бұл әрекет жапон үкіметін ашуландырды және Токио Жапонияның Сеулдегі елшісін уақытша шақыртып алды. Сонымен бірге Жапония Оңтүстік Кореямен

валюталық келісімін орындамаймын деп қорқытты. Қаржы министрі Джун Азуми 2012 жылғы 17 тамыздағы баспасөз мәслихатында айтуынша, егер Жапония валюталық свопты тоқтатуды шешсе, бұл корей вонының құнына күрт әсер етеді. Сонымен қатар, корей экспорты инфляцияның жоғары қарқынын көрсетті. Кейіннен импорттық өнім корейлік өнімнен арзан бағаға түсті. Сонымен, своп мәмілесі 2012 жылы бітсе де, екі үкімет те ақырында оны қалпына келтіру туралы шешім қабылдады.

2016 жылдың маусымында Симан префектурасының билігі Жапонияның жағалау күзетімен бірге даулы аралдардың біріне келіп, аралдарды жапон аумағы ретінде көрсететін белгілер орнатып, олардан оңтүстік корейлік балықшыларды алып тастауды талап етті. Алайда, келесі айда Оңтүстік Корея полициясы аралдарда пайда болып, Жапонияның жағалау күзетінің патрульдік кемесіне оқ жаудырды. 2017 жылдың тамызында Оңтүстік Корея Жапон патрульдік кемесіне бірнеше рет оқ жаудырды. Сол жылы Жапонияда Жапон мектеп оқулықтарының мәтіндері елдің Такэсима/Токто аралдарына деген талаптарын тереңірек дәлелдеу мақсатында қайта қаралды.

Пошта маркасы мен теңіз жағалауындағы оқиғадан басқа, Оңтүстік Корея мен Жапония арасындағы Токто/Такэсимаға қатысты шиеленіс, әдетте, жапондықтар өздерінің тарих оқулықтарын басып шығарған кезде көтерілді.

Бұған жауап ретінде 2018 жылдың қазан айында елдің ұлттық жиналысының білім беру комитетінің төрағасы бастаған билеуші және оппозициялық партиялардың Оңтүстік Корея парламенті бір топ депутаттары даулы аралдарға барды. Сапарға қатысушылар сапардың мақсаты жапон мектеп оқулықтарындағы аралдардың Жапонияның бөлігі екендігі туралы мәлімдемелерді жоққа шығару және «тарихты дұрыс түсіну» туралы тарату болды деп мәлімдеді. 2019 жылғы ақпанда Оңтүстік Кореяның зерттеу кемесі жапон үкіметінің наразылығына қарамастан, даулы архипелагтың айналасындағы суларға екі рет кірді.

Жапониядағы наразылықтың ерекше өсуі жоғарыда аталған банкетте Америка президенті Д.Трампының 2017 жылдың қараша айының басында ресми сапармен Оңтүстік Кореяға баруына байланысты болды. Басқа тағамдардың арасында «Токто ашшаяндары» деген тағам көрсетілген. Аты айтып тұрғандай, емдеу даулы аралдардың жанындағы суларда ұсталған шаян тәрізділерден жасалды. Бұл Токиода екі жақты аумақтық дауда Оңтүстік Корея тарапының ұятсыз шабуылы ретінде қарастырылды. Жапондық мақұлданған оқулықтар Оңтүстік Корея үкіметін алаңдатады, өйткені оқу материалдарында бұрмаланған шындықтар мен жапон отарлауының сипаттамасы және әйелдерді жыныстық әрекеттерге

мәжбүрлеу сияқты даулы оқиғалар бар деп қабылданды. Даулы оқулықтар әдетте корейлердің негативті реакциясын тудырды. Мысал ретінде, 2005 жылдың 5 сәуірінде 3000-ға жуық демонстранттар Сеулдегі Жапония елшілігінің алдына оқулықтардың мақұлданыуына наразылық білдіріп, жапондарға қатысты бейнелерді өртеп жіберді. Оңтүстік Корея шенеуніктері жапон шенеуніктері мәселені түзеттік деп мәлімдегенімен, әрекетті айыптады [17].

Сонымен қатар, корей үкіметі Токиода адам өмірін қамтамасыз ете алатын ыңғайлылықтар мен инфрақұрылымдар салуды жоспарлады. Алайда Кореяның Ұлттық қорғаныс министрлігі Сеул мен Токио арасындағы ықтимал әскери қақтығыстың күшеюінен қорқып, бұл идеяны қабылдамады. Әрі қарай, министрлік аралдарда қарулы күштерді орналастыруды халықаралық қауымдастық бұл аралдарды даулы аймақ деп түсінуі мүмкін болғандықтан, бұл Сеулдің Токиоға қатысты егемендігін әлсіретеді деген сөз. Мұндай қадам Токионың шабуыл жасауға дайындығын тездетеді. Сеул мен Токио арасындағы ауызша қақтығыстар екі жақты қарым-қатынастардағы қалыпты жағдайды сақтау әрекеттеріне қарамастан жалғасты.

Қазіргі уақытта Жапон-Оңтүстік Корея байланыстары тарихта ең төменгі деңгейге дейін салқындады [12]. Токио да, Сеул де мұның себептерін серіктес елдегі өсіп келе жатқан ұлтшылдықта көреді. Мұндай жағдай көрші елдің корей де, жапон да қоғамдық пікірінің қабылдауында бұрын-соңды болмаған теріс өсуден көрініс табады. Токио мен Сеул арасындағы саяси қақтығыстар сауда-экономикалық байланыстарға да әсер етуде.

Зерттеу нәтижелері

Токто Кореяның аумағы мен әуе кеңістігін едәуір кеңейтеді, дегенмен бұл кішкентай және жартасты арал болып қала беретіні рас. Шығыс теңізінен жарты жолда орналасқан Токто бай балық аулау аландары мен пайдалы қазбалар кен орындарын қамтиды, сонымен қатар Шығыс теңізіндегі жағалауды қорғау базасы ретінде ұлттық қорғаныста маңызды рөл атқарады [9].

Экономикалық құндылығы, атап айтқанда, Солтүстік Кореяның суық ағысы мен оңтүстігінен Цусима жылы ағысы қиылысатын Токто аралы планктонға бай болғандықтан қоныс аударатын балықтардың көптігі бар балық аулайтын жер екені белгілі. Балықшылардың негізгі табыс көздері ретінде лосось, форель, треска сияқты қоныс аударатын балықтар, сонымен қатар аляска поллак, сапыры, кальмар және акулалар бар.

Токтоның әскери құндылығы 1905 жылы Ресей мен Жапония

арасындағы соғысы кезіндегі Дон теңізіндегі шайқаста толық көрсетілді. Жапония Кореяның үстемдігіне мән бермей, арал «Такэсима» деп өзгертілді. 1905 ж. орыс-жапон соғысы кезінде Жапония ішкі істер департаментінің шешімімен Эунгидо, Шиманаэ-хенге үкіметтік хабарлама арқылы Жапония біржақты түрде өздерінің әкімшілік юрисдикциясына қосылды. Содан кейін 1905 жылы 19 тамызда олар Токтодағы қарауыл мұнарасын салып, орыс флотына үлкен жеңіске жетті. Қазіргі Корея үкіметі жоғары тиімді әуе қорғанысы радиолокациялық базасын құрды және оны стратегиялық база ретінде бекітті. Ол елдің қауіпсіздігі үшін әскери ақпаратты оңай алады. Солтүстік Кёнсан провинциясының мәліметі бойынша, мұхит-ғылым базасы болады. 1998 жылдан 2001 жылға дейін 7,2 миллиард вон инвестициялау арқылы Токтодан солтүстік-батысқа қарай шамамен 800 м қашықтықта 50 пёнг құрылымымен құрылады (4 желтоқсан, 1998, Daegu Daily Newspaper). База арқылы Токто айналасындағы мұхиттың жағдайын түсіну оңай болады. Сондай-ақ, мұхит жағдайы туралы деректерді дәл енгізу арқылы жер ортасын зерттеуді, мұхит өнеркәсібінің қызметін қолдауды және мұхиттың ластануын тиімді болдырмауды, сондай-ақ ауа райы болжамының жоғары әсер ету коэффициентін жеңеді деп күтілуде.

Геологиялық құндылық Токто кайнозойдың 3-ші эрасының «плиоцен дәуірі» кезеңінде 4500000-нан 2500000 жыл бұрын Уллындо құрылуының алдында су астындағы жанартаулық әрекет нәтижесінде жасалған. Уллындо және Чечжудо құру кезеңдерімен салыстырғанда, Токто олардың ішіндегі ең көне болып табылады. Геологиялық тұрғыдан алғанда, Токто - ұзақ уақыт бойы Шығыс теңіздегі су асты қыртысының белсенділігімен жанып жатқан лаваны қатайтқан жанартаулық теңіз. Токто бастапқыда бір арал болды, оның ішінде Донгдо мен Сеодо, бірақ жұмсақ жыныстар жел эрозиясы мен су эрозиясы әрекетін қайталау арқылы табиғи түрде кесілген. Жағалау эрозиясының нәтижесінде пышақпен кесілген үшкір және тік теңіз жартастары пайда болды, ал толқынды платформадан басқа Солтүстік Сеодо және Батыс жағалау сияқты пайда болды. Ерекше геологиялық құрылымы бар Токто геологиялық тұрғыдан өте маңызды мысал болып табылады. Теңіз түбінен шыққан лава және катаклазит брекчиясы (тез салқындату арқылы ұсақталған сынық) су бетіне шығып, жарылып шығады, содан кейін ауамен жанасады. Бұл процесс арқылы пайда болатын тау жыныстары петрологияның қазынасы ретінде трахит, андезит және интрузив жыныстарынан тұрады. Су бетінде жанартаулық теңіз тауының пайда болуы сирек кездесетін жағдай. Эрозия мен шөгудің белсенділігіне байланысты ұзақ уақыт бойы бастапқы пішінді сақтау қиын,

бірақ Токто теңіз тауының эволюция процесін көрсететін халықаралық геологиялық ескерткіш болып табылады.

Жапония гидрат қабаты туралы зерттеу деректерін сақтап, содан кейін сынақ өнім жүйесін орнатты. 1998 жылы 17 маусымда континенттік қайраңда бұрын-соңды болмаған газ қабаты табылды. Оңтүстік-Шығыс Ульсаннан 50 км қашықтықта Қытай мен Жапонияның мұнай табу нүктелерін көрсететін картаға келетін болсақ, мұнайлы аймақ Шығыс Қытай теңізінен, Оңтүстік-Шығыс Ульсаннан, Токто жағалауынан Батыс Жапония жағалауына дейінгі аралықта 30 бұрғылау жүргізілген. 300 000 км² кең континенттік қайраңда (380 000 км²-де Жапониямен 175 бұрғылау) және оның ішінде шетелдік компаниямен 12 бұрғылау Корей түбегі континенттік қайраңындағы мұнайды сату үшін мұнайды зерттеу жөніндегі міндеттеме тармағына сәйкес ресми түрде жүргізілді. Шығыс теңіздегі «гидрат» қабатының таралу сметалық картасына және Ресей ғылым институтының мұнай табу тенденциясына сілтеме жасағанда, Токто аралында теңіз мұнай ресурстарының көп болуы, демек, экономикалық тұрғыдан тиімді болуы ықтималдығы жоғары. Аралдың құны жоғары болады [6].

Нәтижелерді талқылау

Оңтүстік Кореяның Токтоға деген шағымдары 18 ғасырдан басталады, ол кезде Усангукты б.з.д. 512 жылы Силла әулеті қосқан. Уллындо мен Токто аралындарында тұратын Усангук патшалығы болды. Сонымен қатар, Токто Жапонияда ғана емес, Еуропада да танымал болған деп мәлімдейді. 1737 жылы француз геологы Жан Батист Бургиньон Д'Анвилл салған Корея патшалығының картасында Тото Тянь-Чан-тао деген атпен танымал болды, бұл Қытайдың «Усандо» деген ескі атауы, сондай-ақ, Фан-лин-тао, Қытайдың «Уллындо» деген атауы да қоса қолданылады. Сондықтан, Токто Кореяға тиесілі Уллындо қосымшасы деп айту орынды [9]. Джозеон әулетінің билігінің басында патша отбасындағы саяси тұрақсыздық жапон қарақшыларының теңіздерді жаулауына әкелді. Джозеон Үкіметі Уллындонның қауіпсіздігін қамтамасыз ете алмады. Сондықтан Джозеон Үкіметі 1416 жылы еркін аралдар саясатын жүргізді. Көптеген тұрғындар эвакуацияланғанымен, кейбіреулері егіншілікпен және балық аулаумен айналысты. 1592 және 1598 жылдары Пусан мен Сеулден Токтоми Хидеэши бастаған жапон шапқыншылығынан кейін үкімет қалған бейбіт тұрғындарды эвакуациялауды бұйырды. Көптеген жағдайларда жапондар Токтоның егемендігін өздерінің ежелгі құжаттарында мойындады. 1785 жылы жапон әскери ғалымы Хаяси Шихей құрастырған көрші үш елдің картасында Уллы до мен Токто Джозеонның меншігі ретінде белгіленді.

17 ғасырдың екінші жартысында, Ван Сукчонның кезінде Кореяның адал ұлдарының бірі Жапонияға барып, Уллынд мен Токто аралдарының Кореяға тиесілі екендігі туралы шетелдік әскери Үкіметпен келісе алды. Оның аты Ан Ен Бок болатын. Оның есімінен басқа, ол туралы аз мәлімет бар, оның ішінде қашан және қайда туылып, күндерін аяқтады. Ол Кенсан провинциясының туннель аймағында әскери-теңіз күштерінде қызмет еткені және жапон тілін жетік меңгергені белгілі. 1693 жылы 40 теңізші арасында Ан Ен Бок Уллынд аралының маңында балық аулаумен айналысқан. Онда олар корей суларында балық аулап жүрген жапон балықшыларын көріп, «шақырылмаған қонақтарды» кетуге мәжбүр етуге тырысты. Бірақ саны көп жапондар тек қана тойтарыс беріп қана қоймай, екі корей теңізшілерін, соның ішінде Ан Ен Бокты да тұтқындады. Жапонияда оның өміріне қауіп төнді, бірақ ол Уллынд мен Токто аралдары Корея территориясы деп айтуға батылы бар еді, өйткені олар Жапонияға қарағанда Корея жағалауларына жақын орналасқан. Сондай-ақ, ол өзінің және оның жолдасының тұтқындалуына наразылық білдіріп, олардың суларында балық аулағанын және олардың әрекеттерінде заңсыз ештеңе жоқ екенін түсіндірді. Жапон билігі корейлердің талаптарын заңды деп санады және балықшыларына Уллынд және Токто аралдарының жағалауына баруға тыйым салды. Сонымен бірге олар ұсталған корейлерді бірден үйлеріне жіберді. Осылай Ан Ен Бок оқиғасы кезінде корей және жапон балықшылары балық аулау құқығы үшін күрескен кезде Жапония Токтоның Джозеонға тиесілі екенін тағы да мойындады [13].

Токугава шогунаты кезінде жапондық балықшыларға парустың астында жүруге және осы аралдардың айналасында балық аулауға тыйым салынды [14]. Басқаша айтқанда, шогунат Джозеонды Токтоның заңды иесі ретінде қарастырды. Оңтүстік Корея әрдайым Корей түбегінің жапондық отарлауына байланысты Жапониямен күресу үшін мүмкіндіктері шектеулі екенін мәлімдеді. Мысалы, Токто 1905 жылы орыс-жапон соғысы кезінде Симан префектурасына қосылғаннан Корея дәрменсіз болды. Сонымен қатар, Уллынд мен Токто енді тәуелсіз болмағандықтан, Корея жапондық инкорпорацияға наразылық білдіруге құқылы емес еді.

Оңтүстік Корея үшін 1943 жылғы Каир декларациясы және 1945 жылғы Потсдам декларациясы жапон отаршылдығын тиімді түрде тоқтатып, оны барлық оккупацияланған территориялардан, соның ішінде Токтодан бас тартуға мәжбүр етті. Оңтүстік Корея сонымен қатар одақтас державалардың Одақтас державалар Бас қолбасшысының Меморандумға (SCAPIN № 677) қол қоюы Жапонияның аумағын Хоккайдо, Хонсю, Кюсю, Шикоку төрт негізгі аралдарынан және шамамен 1000-ға жуық шағын аралдардан тұрады деп анықтады. Сонымен қатар, e-Supreme Commander

for the Allied Powers Instruction Notice (SCAPIN) жазбаларында Уллындо, Токто және Чжечжудо Жапония аумағынан шығарылды делінген. Жанама түрде, Токтоның егемендігі 1946 жылғы 29 қаңтардан бастап 1948 жылғы 15 тамызда Оңтүстік Корея құрылғанға дейін Кореядағы АҚШ әскери Үкіметіне берілді. Ең бастысы, американдық Токтоның тәуелсіздігі туралы мәлімдеме SCAPIN № 677 бесінші бөліміне енгізілді. Осы тұрғыдан алғанда, Токтоның егемендігі Оңтүстік Кореядағы АҚШ әскери үкіметі тарапына қол жетімсіз қалды деп қорытынды жасауға болады. Такэсиманың егемендігін дәлелдеу үшін Жапонияның талаптары Токио ішкі және халықаралық державалардан қолдау алу үшін күш-жігерін күшейтті. Мысалы, Жапония 2008 жылы «Такэсиманың 10 шығарылымы» атты кітапша шығарды. Жапонияның айтуынша, Такэсимаға иелік етуді құжаттайтын ең алғашқы жапондық жазбалар 17 ғасырдан басталады [3]. Ол кезде Уллындо Эдо кезеңінде (1603-1867) Уцуре немесе Такэсима ретінде танымал болған. Осы уақыт ішінде Йонагодан шыққан екі жапон отбасы, Охья және Муракава атты Хоки провинциясы, Токугава шогунатына 1618 жылы такэсиматқа балық аулауға және шогунға алым ретінде ұсынылатын теңіз көзін жинауға рұқсат алғаны туралы мәлімет бар.

Сонымен қатар, жапондық балықшылар Мацусима немесе қазіргі Такэсиманы навигациялық порт және теңіз арыстандарын аулау орны ретінде пайдаланды. Жоғарыда айтылғандай, 1962 жылы Такэсимде балық аулау құқығына байланысты корей мен жапон балықшылары арасында дау туындады. Сайып келгенде, бұл корейлік балықшы Ан Ен Боктың ұсталуына әкелді. Анды Джозеон Үкіметіне бере отырып, жапондар корей балықшыларының Такэсима аумағына басып кіруіне жазбаша наразылық білдірді. Алайда Джозеон Үкіметі Уллындо Джозеонға тиесілі екенін және ол өзінің лауазымды тұлғаларын Уллындоны патрульдеу үшін үнемі жіберіп отыратынын айтты. Тоттори префектурасын тергеу және түсіндіру нәтижесінде жапондар Такэсиманы жапон аумақтарының бөлігі емес деп жариялады. Алайда Жапония Такэсиманың егемендігі Ан Ен Бок оқиғасы кезінде ешқашан талқыланбаған деп мәлімдейді [13]. Ал жоғарыда айтылып кеткен Ан Ен Боктың қызметі туралы Оңтүстік Кореяның мәлімдемесіне Жапония Үкіметі күмән келтірді. Онда оның сапары Токугава шогунаты аралға кіруге тыйым салғаннан кейін ғана болған деп мәлімдеді. Сол сияқты, Охья отбасы да, Мураками отбасы да аралға барған жоқ. Осылайша, Жапон үкіметінің көзқарасы бойынша, Ан Ен Боктың айғақтарын негізінен өз елінде ұлттық тыйым салу саясатын бұзғаны үшін кінәлі адам жасаған.

1693 жылы Тоттори домені Жапонияның Уллындоға бақылау жасамағанын растаса да, Жапония Мацусима жапон балықшылары үшін аялдама болды деген пікір білдірді. Кейіннен жапондар егер Токугава

Мацусиманы шетелдік аумақ деп таныса, бұл 1653 жылы шетелдіктердің Жапонияға кіруіне тыйым салған Сакоку саясатына сәйкес тыйым салынуы керек деп мәлімдеді. Сонымен қатар, Секисуи Нагакубоның 1779 жылы жарық көрген «Кайсей Ниппон Йохи Ротей Зендзу» кітабына сәйкес (жапон жерлері мен жолдарының қайта қаралған толық картасы), бұл Такэсиманың Симан префектурасының бөлігі болғандығын дәлелдейді. Такэсима мен Мацусиманың орналасқан жері Корея түбегі мен Оки аралы арасында дәл жазылған. Сонымен қатар, Иншуда Sitho Gosi (Оки провинциясындағы бақылау жазбалары) жергілікті шенеунік Изумо Тойонобу Сайто 1667 жылы Иншудың (Окиносима аралы) Солтүстік теңізде орналасқанын толық түсіндірді: «...сіз солтүстік-батысқа екі күн және бір түн аралдан саяхаттаған кезде Мацусима бар. Тағы бір күн саяхаттаған кезде Такэсима бар...бұл екі арал тұрғын емес. Гориоға сол жерден қарау Окиносима аралына Изумомен қарау сияқты. Демек, бұл арал Жапонияның солтүстік-батыс шекарасы». Сонымен қатар, 1681 жылы Оя Шогунату Токугава отбасының үшінші ұрпағы жіберген жазбаша сұрауда келесі сипаттама берілген: «Уцуре аралына барар жолда шамамен 20 чо (ежелгі жапондық ұзындық бірлігі, шамамен 109,1 метр) болатын шағын арал бар. Шөптер мен ағаштар жоқ. Арал жартастардан тұрады. Жиырма бес жыл бұрын, Шогунның рұқсатымен Абенің Широгоро арқылы мен аралға қайықпен жүздім. Бұл кішкентай аралда мен бірнеше теңіз ішімен аң аулап, балық майын жинадым. Окиносима аралындағы Дуго Фукуурадан осы кішкентай аралға дейінгі қашықтық шамамен 60 мильді құрайды» [9].

Жапония сонымен бірге 20-шы ғасырдың аяғында теңіз арыстандарын аулау үшін Оки аралының тұрғындарының бірі Йоуро Накайаның сол жерде жұмыс істеуге заңды құқығын 1904 жылы үкіметтен рұқсат сұраған деген ақпарат бар [4]. Мақсат - теңіз арыстандарын аулау бизнесін монополиялау. Накайға 1905-1908 жылдардан бастап үш жылдық жалдау берілді. Осы өтініш бойынша Такэсима мемлекеттік жер тізілімінде тиісті түрде тіркелген және 1905 жылы Симан префектурасына енгізілгенін көруге болады. Негізінен, мына дерек арал Жапониянікі дегеннен гөрі, оның азаматтары Мацусимада экономикалық қызметті белсенді жүргізді дегенге дәлел ретінде қолданылған. Сонымен қатар, Мацусиманың экономикалық ресурстарына лицензия беру және пайдалану арқылы Жапония осы аймаққа егемендік берді деп сенді.

1951 жылғы Сан-Францискодағы бейбітшілік келісімін жасау барысында Оңтүстік Корея Такэсиманы Жапония бас тартуы керек аймақтардың қатарына қосуды сұрады. Алайда, бұл өтінішті Америка Құрама Штаттары қабылдамай, Такэсима ешқашан корей территориясының бөлігі болған емес деп мәлімдеді. 1986 жылы жарияланған АҚШ елшісі Ван Флиттің бір баяндамасында бұл

айтылған...Америка Құрама Штаттары (Такэсима) жапон егемендігінің астында қалады деген қорытындыға келді және Арал бейбітшілік келісіміне сәйкес Жапония өз меншігінен босатқан аралдардың қатарына қосылмады. 1946 жылы Докдо аралдарын Жапония әкімшілігінен шығару туралы Одақтас державалардың бас қолбасшысының меморандумына қол қойса да, (SCAPIN № 677 (29 қаңтар) және № 1033 (22 маусым) [2], 1947 жылы АҚШ Қарулы Күштері Supreme Commander for the Allied Powers Instruction Notice (SCAPIN) заңды жазбаларын шығарып, Такэсиманы әскери полигон ретінде пайдалануға шешім қабылдады [5]. Жапон үкіметін қорғау үшін АҚШ-тың жапондармен осы мәселе бойынша рұқсат беру және қарым-қатынас жасау туралы хабарламаларын беру Такэсиманың Жапония аумағының бір бөлігі екенін мойындау ретінде қабылданды.

Қорытындылар

Токто/Такэсима мәселесі Оңтүстік Корея мен Жапония арасында жоғары деңгейде ынтымақтастық орнатуға кедергі болды. Бұл көзқарастардағы айырмашылықтарға байланысты; Оңтүстік Корея бұрынғы отар ретіндегі өкінішін ұмытар емес. Екінші жағынан, Жапония Оңтүстік Кореяның сезімталдығын түсіне алмады және сол үшін кешірім сұраса да, отаршылдық кезеңнің қатыгездігін расымен де мойындаудан бастартады. Келіспеушіліктер Токто/Такэсимаға тиесілі дауда көрінді. Сонымен қатар, 1951 жылғы Сан-Францискодағы бейбітшілік шарты және 1965 жылғы негізгі қатынастар туралы келісім қақтығысты шеше алмады. Сан-Францискодағы Бейбітшілік келісімінің күн тәртібі АҚШ-тың Шығыс Азиядағы мүдделерін қамтамасыз ету болған кезде, 1965 жылғы Негізгі келісім негізінен экономикалық ынтымақтастық пен Оңтүстік Кореяға өтемақы төлеуге бағытталған болатын [16]. Екі елдің әр түрлі уақыттағы мінез-құлқы шиеленістің өршуіне әкелді. Президенттің сапарлары, пошта маркаларын шығару, сондай-ақ сауалнамалар Жапония мен Оңтүстік Корея қатысқан актілердің бірнешеуі ғана. Бұл, әрине, қарым-қатынасқа деген сенімсіздікті арттырды.

Кез келген халықаралық қақтығыс сияқты ҚР мен Жапония арасындағы аумақтық дау екі негізгі әдіспен шешілуі мүмкін: дипломатиялық немесе күштік. Оқиғаларды дамытудың күштік нұсқасы Жапонияның ҚР бақылауындағы Лианкур (Такэсима/Токто) аралдарын әскери күшті қолдана отырып басып алуға әрекет жасаған жағдайда ғана мүмкін болады. Бұл сценарий бірқатар себептер бойынша орындалмайды.

Біріншіден, екі мемлекет те қомақты әскери күшке ие – «Global Figurerower» талдау порталының нұсқасы бойынша Жапония мен ҚР Қарулы Күштері тиісінше рейтингтің 5 және 6 орынды алып, әлемнің ең мықты 10 әскерінің қатарына кіреді [7].

Екіншіден, АҚШ-тың Солтүстік-Шығыс Азиядағы екі негізгі одақтасы арасындағы соғыстың басталуына жол бермейтін аймақтағы болу факторын ескеру қажет. Бұл жағдайда Вашингтон қақтығысушы тараптардың басшылығының назарын жалпы халықаралық проблемаларды шешуге, негізінен аймақтық қауіпсіздікті қамтамасыз етуге (мысалы, КХДР зымыран-ядролық бағдарламасының проблемасы) бағыттауға тырысады. Сонымен бірге, АҚШ басқа тараппен қарым-қатынастың нашарлауынан қорқып, жанжалдың кез-келген тарапының позициясын алудан бас тартады.

Үшіншіден, Жапонияның сыртқы саясатының негізгі принциптерінің бірі барлық халықаралық қақтығыстарды күш қолданбай шешу принципі екенін ұмытпаған жөн [10].

Осы дау екі мемлекет компромиске келу жолдарын іздеуді бастауынан өзінің аяғын көреді. Қазіргі жағдайда Жапония БҰҰ міндетті түрде өзін қолдайтынына сенімді. Алайда аралдар Корея жеріне жақынырақ, сондай-ақ, 1950 жж. бастап юрисдикциясына да бағынатын ескерген жөн.

Жалпы, ешқандай төтенше келіссөздер жүргізбегендіктен қазіргі жағдай Жапония мен Кореяны қанағаттандырады деп айтуға болады. Алайда, халықтың арасында наразылық өрістеп жатқаннан кейін, екі тарап осы мәселеге қайта оралатыны анық. Сонымен қатар, ҚР мен Жапония арасында бықсып тұрған аумақтық даудың болуы Ресейдің немесе Солтүстік-Шығыс Азия өңіріндегі басқа елдердің кеме қатынасы қауіпсіздігіне және экономикалық қызметіне қауіп төндірмейді.

ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Akimoto D. Takeshima or Dokdo? Toward Conflict Transformation of the Japan-Korea Territorial Dispute/ D.Akimoto // Asian-Pacific Law & Policy Journal Vol. 22:1, 2020. – 39 p.
2. Allen H.W. SCAPIN № 677 [Электронды ресурc] // Colonel, AGD. -Central Liaison Office, Tokyo, 1946. -2 p. URL: https://www.mofa.go.jp/mofaj/area/takeshima/pdfs/g_taisengo01.pdf (қаралған күні: 11.05.2022).
3. Bae C.S. Territorial issue in the context of colonial history and international politics: the Dokdo issue between Korea and Japan/ C.S.Bae//The Journal of East Asian Affairs Vol. 26, No. 1, 2012, 19-51 p.
4. Бауыржанқызы А. Жапондық басқару жүйесінің дәстүрлі – мәдени аспектілері // Ғылым және білім -2011: ҚР тәуелсіздігінің 20 жылдығына арналған жас ғалымдардың VII халықаралық ғылыми конференциясының материалдар жинағы, 25-26 сәуір 2011 жыл. - Астана : Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ баспасы, 2011. - Б. 188-192
5. Chang A. The issue of comfort women and liancourt rocks dispute: unresolved issues for advancing u.s.-south korea-japan trilateral relationship/A. Chang// Johns Hopkins University. - Baltimore, Maryland, 2020. -83 p.
6. FY2016 Cabinet Secretariat Commissioned Research Project: Takeshima-related Documents//Commissioned Research Report. -2017. -16 p.
7. Global Firepower 2022. <https://www.globalfirepower.com/countries-listing.php>

8. Ha M. History Backs Korea's Dokdo Sovereignty [Jelektromdy resurs]. // The Korea Times, South Korea, 05.08.2008. URL: http://www.koreatimes.co.kr/www/news/nation/2008/08/251_28582.html (juginu merzimi: 11.05.2022).
9. Ismail A. The Dokdo / Takeshima dispute: responses and approaches/ A.Ismail// International Journal of East Asian Studies Vol.6, No.1, 2017, -82-99 p.
10. Кистанов В.О. Отношения между Японией и Южной Кореей: проблемы, тенденции и перспективы. Японские исследования. 2019. №3. С. 33-48.
11. Mayali L. Yoo J. Resolution of Territorial Disputes in East Asia: The Case of Dokdo/ L.Mayali, J.Yoo// Berkeley Journal Of International Law vol. 36:3, 2018. - 504 – 550p.
12. Медеубаева Ж.М. Международные отношения на исходе декады XXI в. // Казахстан-Спектр: научный журнал. – Алматы, 2009. - №2(48). - С.8-19.
13. Min J.C. Analysis of the Territorial Issue regarding the Liancourt Rocks between Korea and Japan/ J.C. Min// Korean Journal of International and Comparative Law 7, 2019. – 1-66 p.
14. Нурбаев Ж.Е. Вопросы «мест памяти» во взаимоотношениях Японии и Южной Кореи на современном этапе // Төркеұлов оқулары (III) - 2018: халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция материалдарының жинағы. - Астана, 2018. - С. 184-189.
15. Pedrozo R. International Law and Japan's Territorial Disputes/ R.Pedrozo// The Stockton Center for the Study of International Law. -Newport, USA, 2016. - 35 p.
16. Pollmann E.M. The Politicization of the Liancourt Rocks Dispute and its Effect on the Japan-South Korea Relationship/ E.M.Pollman// Issues & Insights Vol. 15-No. 10. - Honolulu, Hawaii, 2015. – 27 p.
17. Севостьянов С.В. Кравчук А.А. Территориальный спор между Японией и Республикой Корея: аргументы сторон и перспективы разрешения. Известия восточного института 2017/4 (36), 25-34 стр.
18. The Eulsa Treaty [Jelektromdy resurs]. – South Korea, National Institute of Korean History, 1905. // URL: http://contents.history.go.kr/front/hm/view.do?reid=010701&tabId=03&levelId=hm_121_0030 (қаралған күні: 07.05.2022).
19. Тулеубаева С. Дух Японии в ЕНУ// Евразия Университеті. –Астана, 2015. –июнь (№12 (193)). –С.11.
20. Утеулиева Г.К. Политика национальной безопасности Японии в условиях современных вызовов // Төркеұлов оқулары (III) - 2018: халықаралық-тәжірибелік конференция материалдарының жинағы. - Астана, 2018. - 180-183 стр.

REFERENCES:

1. Akimoto D. Takeshima or Dokdo? Toward Conflict Transformation of the Japan-Korea Territorial Dispute/ D.Akimoto// Asian-Pacific Law & Policy Journal Vol. 22:1, 2020. – 39 p.
2. Allen H.W. SCAPIN № 677 [Jelektromdy resurs] // Colonol, AGD. -Central liaison Office, Tokyo, 1946. -2 p. URL: https://www.mofa.go.jp/mofaj/area/takeshima/pdfs/g_taisengo01.pdf (Accessed: 11.05.2022).
3. Bae C.S. Territorial issue in the context of colonial history and international politics: the Dokdo issue between Korea and Japan/ C.S.Bae//The Journal of East Asian Affairs Vol. 26, No. 1, 2012, 19-51 p.
4. Bauyrzhanқызы А. Zhapondyq basqaru zhujesinin dasturli – madeni aspektileri [Traditional and cultural aspects of the Japanese system of government] // Science and Education -2011: Proceedings of the VII International Scientific Conference of Young Scientists, dedicated to the 20th anniversary of Independence of the Republic of Kazakhstan, April 25-26, 2011. - Astana: L.N. LN Gumilyov ENU Publishing House, 2011. - B. 188-192
5. Chang A. The issue of comfort women and Liancourt rocks dispute: unresolved issues for advancing U.S.-South Korea-Japan trilateral

- relationship/A.Chang// Johns Hopkins University. - Baltimore, Maryland, 2020. -83 p.
6. FY2016 Cabinet Secretariat Commissioned Research Project: Takeshima-related Documents//Commissioned Research Report. -2017. -16 p.
7. Global Firepower 2022. URL: <https://www.globalfirepower.com/countries-listing.php>
8. Ha M. History Backs Korea's Dokdo Sovereignty [Jelektronny resurs]. // The Korea Times, South Korea, 05.08.2008. URL: http://www.koreatimes.co.kr/www/news/nation/2008/08/251_28582.html (Accessed: 11.05.2022).
9. Ismail A. The Dokdo/Takeshima Dispute: Responses And Approaches/ A.Ismail// International Journal of East Asian Studies Vol.6, No.1, 2017, -82-99 p.
10. Kistanov V.O. Otnosheniya mezhdru YAponiej i YUzhnoj Koreej: problemy, tendencii, perspektivy. YAponskie issledovaniya [Relations between Japan and South Korea: problems, trends and prospects. Japanese research]. 2019.№3. S. 33-48.
11. Mayali L. Yoo J. Resolution of Territorial Disputes in East Asia: The Case of Dokdo/ L.Mayali, J.Yoo// Berkeley Journal Of International Law Vol. 36:3, 2018. - 504 – 550p.
12. Medeubaeva ZH.M. Mezhdunarodnye otnosheniya na iskhode dekady XXI v [International relations at the beginning of the XXI century] // Kazakhstan-Spectrum: scientific journal. - Almaty, 2009.-№2(48).-S.8-19.
13. Min J.C. Analysis of the Territorial Issue regarding the Liancourt Rocks between Korea and Japan/ J.C. Min//Korean Journal of International and Comparative Law 7, 2019. – 1-66 p.
14. Nurbaev ZH.E. Voprosy «mest pamyati» vo vzaimootnosheniyah YAponii i YUzhnoj Korei na sovremennom etape [Questions "places of memory" in the relations between Japan and South Korea at the present stage] // Torekulov readings (III) - 2018: Proceedings of the international scientific-practical conference. - Astana, 2018. - P. 184-189.
15. Pedrozo R. International Law and Japan's Territorial Disputes/ R.Pedrozo// The Stockton Center for the Study of International Law. -Newport, USA,2016. - 35 p.
16. Pollmann E.M. The Politicization of the Liancourt Rocks Dispute and its Effect on the Japan-South Korea Relationship/ E.M.Pollman// Issues & Insights Vol. 15-No. 10. - Honolulu, Hawaii, 2015. – 27 p.
17. Sevast'yanov S.V. Kravchuk A.A. Territorial'nyj spor mezhdru YAponiej i Respublikoj Koreya: argumenty storon i perspektivy razresheniya. [Territorial dispute between Japan and the Republic of Korea: arguments of the parties and prospects for a resolution. Izvestia of the Oriental Institute] 2017/4 (36), 25-34 str.
18. The Eulsa Treaty [Jelektronny resurs]. – South Korea, National Institute of Korean History, 1905. - URL: http://contents.history.go.kr/front/hm/view.do?treeld=010701&tabId=03&levelId=hm_121_0030 (Accessed:07.05.2022).
19. Tuleubaeva S. Duh YAponii v ENU [The spirit of Japan in ENU] // Eurasia University. –Astana, 2015. – June (№12 (193)). – P.11.
20. Uteulieva G.K. Politika nacional'noj bezopasnosti YAponii v usloviyah sovremennyh vyzovov [Japan's national security policy in terms of modern challenges] // Torekulov readings (III) - 2018: Proceedings of the international scientific-practical conference. - Astana, 2018. - 180-183 pp.